

a tananyagot tette egyoldalúvá, materialisztikussá, hanem a fegyelmet is túlságosan meglazította. Az iskola teljes csődjét jelentik azok a sztrájkok, melyek immár általánosakká váltak. A fegyelem szigorítása természetesen nem a régi dehonesztáló büntetések fölelevenítését jelentheti, hisz a demokrácia összeférhetetlen ezekkel, hanem a fegyelem szigorításának módját a tanári tekintély és főleg a tanártesületek tekintélyének emelésében, fegyelmi hatáskörének bővülésében, a szabályzatok és a tanulók kiválasztásának szigorításában kell keresnünk. Ezt éppen a demokrácia nevében kell követelnünk, támaszkodva *Diesterweg* ama mély értelmű szavaira: *«Mennél nagyobb a szabadság, melyre egy népet nevelni akarunk, annál szigorúbban kell gyermekeket nevelnünk.»*

Ime ezek az állampolgári nevelés alapelvei és aki a demokráciát őszintén kívánja, épp oly őszintén kell a mai egyoldalú és laza nevelési rendszernek megújódását is kívánnia. Igaz azonban, hogy a nevelés egymagában csak igen csekély, hogy úgy mondjam, elenyésző eredményeket érhet el, ha a gyermek az iskolából oly családi és társadalmi milieube jut mindig, mely az iskola szellemével merőben ellenkezik. Az iskola csak úgy érhet el teljes sikereket, ha a társadalommal teljes harmóniában van; az iskola állampolgári nevelése csak akkor lehet igazán a jövőre nézve is nagyhatású, ha a társadalmi szocializmus a társadalmat az iskola számára már nevelhetővé tette.* Azonban így is az állampolgári nevelés fent jelzett irányának utat kell törnie a társadalom megújódásának. A történet is igazolja, hogy a társadalom reformációja mégis mindig csak egyesek és iskolák műve volt, de míg eddig az iskolák jelentéktelensége miatt inkább az iskolán kívül sarjadzottak ki a megújódás csirái, addig ma az iskolákban oly szellemi tőke fekszik és a társadalomnak oly hatalma rejlik, hogy az államnak egyenesen kötelessége a társadalom megújódását az iskola útján előkészíteni és megvalósítani. A demokrácia és demagógia határán nincs is nagyobb veszedelem, mint a megújódást magától a társadalomtól, azaz a tömegetől várni. Dr. JANKULOV BORISZLÁV.

A GIMNÁZIUMI NYELVTANÍTÁS REFORMJA.

(Filologia és nyelvtudomány.)

Igen sok szó hangzott már el a gimnáziumi nyelvtanítás ügyében, de azért a kérdés még mindig aktuális és elég távol áll a megoldástól. Elvi ellentétek választják el egymástól a nyelvek tanítóit.

* S. W. *Fresenius*: Staatsbürgerliche Erziehung u. Bodenreform (1911) 17.

A nagyobbik túlyomó rész a *filológiának*, a másik kis töredék a történeti (összehasonlító) nyelvtudománynak a híve. Közeledésről, vagy a két irány egybekapcsolásáról még nem igen esett szó, mert a filológusok túlyomó része még mindig nem vett tudomást az összehasonlító és a történeti nyelvtudomány módszeréről és eredményeiről. Sokat beszélünk nyelvtanításról, de *mindig csak filologiai szempontból*. S ez nemcsak nálunk, de Ausztria és Németországban is így van, mint azt Brugmann a nyelvtudomány védelmére írott kis tanulmányában kifejti.¹ Most alapos reményünk van arra, hogy e tekintetben javulás áll be nálunk. Fináczy Ernő a Magyar Pädagogiai Társaság januári nagygyűlésén bejelentette, hogy a latin nyelv újabb felvirágoztatására a Közoktatási Tanács kebelében nagyobb szakbizottságot fog alakítani, amely már a közel jövőben megkezdi működését. Mielőbb szükség van gyökeres reformra, ha a klasszikus nyelveket a jövő iskola számára meg akarjuk menteni. A klasszikus nyelvek tanításának nemcsak a nagyközönség, de még híres tudósok (Ostwald V., Apáthy I. stb.) körében is sok az ellensége. Ma ugyanis a legtöbb középiskolát végzett ember, ha kikerül az életbe, úgy érzi mintha idegen világba jutott volna, érzi, hogy valami hiányzik a neveléséből, a műveltségéből. Hogy mi, nem igen tudja megmondani, de ott érzi lelke mélyében s a középiskolát okolja érte. Tanulóéveinek legnagyobb idejét nyelvek tanulásával töltötte s most ösztönszerűleg a nyelvek, jelesen a klasszikus nyelvek ellen fordul gyűlöleté, mert ezeknek látszólag semmi hasznát sem veszi. A modern nyelveket sem tanulta meg, de azokat szükségessékné tartja s ép azért azok tanítását nem meri kárhóztatni. Ma tehát a nagyközönség a középiskola minden fogyatkozásáért bűnbakul a görögöt s a latint állítja oda.

A mai középiskolának a legnagyobb hibája, hogy elzárkózik a társadalom kívánságai elől s nem tart lépést a korrallal. Pedig az iskolát ma nagy figyelemmel kíséri s megbecsüli a társadalom, különösen annak a műveltebb rétege. A kulturember az iskolát a civilizáció fő-tényezőjének tartja, mert az iskolára hárul az a feladat, hogy a kultúra eddigi eredményeit megismertesse, feltartsa, ápolja s — ha csak közvetve is — tovább fejlessze. Ebből következik, hogy a mai középiskolának nem szabad az ismeretanyag egyszerű közlésével, a tények konstataálásával megelégednie, hanem arra kell törekednie, hogy tanítványaiiban a lelki képességeket a kultúra továbbvitele érdekében minél jobban fejlessze.

¹ Karl Brugmann: Der Gymnasialunterricht in den beiden klassischen Sprachen und die Sprachwissenschaft. Strassburg, Trübner, 1910. Ara 60 f.

A klasszikus nyelvek tanításánál rendszerint csak az ismeretanyag közlésére, a tények betaníttatására szorítkozunk s így nem járulunk hozzá kellő mértékben a képességek fejlesztéséhez s ezáltal a kultúra továbbviteléhez. Ha a dolgok egyszerű leírása kielégítette volna az embert, soha sem fejlődött volna tudomány s a nyelvészek elfogadva a bábéli nyelvzavarról szóló bibliai elbeszélést, fölöslegesnek tartották volna a nyelv eredetével, fejlődésével, fejlődésének törvényeivel, szellemével stb. való foglalkozást. A mai iskola nem elégedhet meg többé a tények egyszerű leírásával és közlésével, hanem mélyebb bepillantást kell, hogy nyújtson tanítványainak az egyes tudományokba, szóval ma *filozófiai szellemű* oktatást kívánunk olyan értelemben, mint azt Kornis Gyula dr.: *Filozófia a középiskolában* c. tanulmányában helyesen fejtegeti.¹ Kornis Gy. dr. az iskola célját a következőkép határozza meg: «A középiskolának egyik legfőbb célja, hogy a tanulót tudományos képzés segítségével önálló szellemi munkára képesítse». (Különlenyomat 5. old.) A mai filológiai oktatással ezt a célt nem érhetjük el.

De nézzük mit várnak az iskolától a természettudósok, még pedig azok, akik a klasszikus nyelvek oktatásának ellenségei. *Ostwald V.: Energetische Grundlagen der Kulturwissenschaft* c. művének (1909. Leipzig, Klinkhardt) 180. oldalán ezeket mondja: «Diese Übertragung der vorhandenen Kultur unter gleichzeitiger Ausbildung der Fähigkeit sie zu steigern und zu vermehren ist die eigentliche Aufgabe der Schule. Hierzu dient in gleicher Weise die Übertragung der vorhandenen Kenntnisse wie das, was man die Bildung des Charakters nennt.»

Ostwald tehát, mint látjuk, tulajdonképen csak azt kívánja az iskolától, amit jogosan elvárhatunk tőle, t. i. *filozófiai szellemű oktatást*, amit a nyelvek tanításánál úgy érhetünk el, ha nem pusztán csak filológiát, de történeti és összehasonlító nyelvtudományt is tanítunk, még pedig olyan keretek között, mint azt Brugmann Károly említett tanulmányában kifejti.

Hazai tudósaink közül Apáthy István dr. foglalt a leghatározottabban állást — a tudomány nevében — a klasszikus nyelvek tanítása ellen, mert «a klasszikus szellem esküdt ellensége az emberi szabadságnak». (Magyar Pædagogia 1911. 600—616.). Apáthynak ezen vádjára válaszolt már Hegedüs István a Magyar Pædagogia 1912. évi 2. számában, de még ezután a védelem után is — jóllehet a latin nyelv tanítója vagyok — sokban igazat kell adnom Apáthynak. Híve

¹ Magyar Pædagogia 1910. évf. és külön lenyomatban is a Franklin-Társulatnál.

vagyok a klasszikus nyelvek oktatásának, de más formában s nem amint ma tanítjuk. A latin s a görög nyelvek tanulásánál a tanulók nyelvtényekkel ismerkednek meg, de nem pillantanak bele a nyelv mivoltába, annak szellemébe. Ez a tanítási módszer nem elégíthet ki egy természettudóst, de általában egy gondolkozó embert sem. A XX. század embere mindent vizsgál, elemeire bont, mindennek az okát, a mivoltát kutatja s ez a vizsgálódási szellem — hogy úgy mondjam — veleszületik a mai kor gyermekével. Innen van, hogy olyan tárgyakat, amelyeknél megértésről és belátásról van szó, szívesen és kedvvel tanulják diákjaink. A matematikus levezeti s bebizonyítja tételeit, a fizikus és a chemikus kísérletezik, a természetrajz tanára biológiai és fiziológiai, a földrajz geológiai magyarázatokkal teszi érthetővé s érdekessé tárgyát: de a nyelvész egyszerűen csak leír, tény, (hogy ne mondjam) dogma elé állítja tanítványát, s annak a pontos betanulását kívánja. Öröm hallgatni, mily szépen mondják el sorra a rendhagyó igéket (miért rendhagyó?) vagy az ut és cum-os mondatokat. Természetes, hogy ennek a tanulásába belefáradnak. Ezt maguk a filológusok is jól tudják. A Kath. Tanáregyesület közgyűlésén (Magyar Középiszkola 154.) az egyik előadó ezeket mondotta: «Tudvalevő dolog, hogy a tanulók érdeklődése lassanként kimerül és végül is holtpontra jut, ha sokáig foglalkoztatjuk egy és ugyanazon szabállyal s minden erőlködés ellenére rohamosan megy feledésbe az imént még jól tudott anyag». Most képzeljük el annak a szegény diáknak a helyzetét, aki 8 éven keresztül mindig ugyanazt s legtöbbször ugyanazon szavakkal hallja. Bizony belefárad. De még ennél is nagyobb baj, hogy megutálja magát a nyelvet is. És itt a mai tanítási rendszerben van a hiba: minden tárgyat egyformán kellene tanítani. Ha a matematikus, a chemikus megértésre törekszik és be tudja bizonyítani állításait; tegyük mi is azt a nyelvek tanításánál. A tanuló már a III. osztályban ráun a száraz gramatizálásra.

A XX. század iskoláját a XX. század szellemének, kulturájának megfelelően kell berendezni. Ma a természettudományok uralkodnak. Lessük el módszerüket s ami alkalmazható a nyelvekre, alkalmazzuk. Apáthy azt kívánja, hogy az élettudományt tegyük a gimnáziumi oktatás gerincévé. Helyes abban az értelemben, hogy az *élettudomány elvei* hassák át az egész tanítást. Az élettan legfőbb tételeit, hogy az élet élő egyedekhez van kötve, folytonos és fejlődik, alkalmazzuk a nyelvekre s *ne elégedjünk meg a dolgok egyszerű, pontos leírásával*. Minden tantárgy alkalmas arra, hogy tanítványainkkal a fejlődés — fizikai vagy pszichikai — gondolatát megértessük. Minden tudomány fejlődésfolyamatot mutat és éppen azért minden tantárgynál éreztetni kell a fejlődést, a haladó összefüggést s egyuttal rámutatni a fejlődés

alapotívumának a munkának a nagy jelentőségére. Mind általánosabb és általánosabb lesz az a kívánság, hogy a mai tanító iskolát dolgozó iskolává fejlesszük, hogy a tanulót vonjuk ki eddigi passzivitásából s cselekvő, dolgozó egyénné tegyük. Ezt tesszük részben már ma is az indukció és sokszor a direkt módszer alkalmazásával, de amíg tisztán csak *filológiát* tanítunk, nem valósíthatjuk meg a maga egészében, mert az ismeretek halmazában nincs olyan alkalmas vezető szempont, mint amelyet a történeti nyelvtudomány nyújt. Az Utasítások hangoztatta koncentrációt csakis úgy valósíthatjuk meg, ha egyetemes szempontok fognak vezetni a tanításban, ha általános fogalmakat is nyújtunk minden tantárgynál. A mai tanításanyagot igen jól lehetne négy csoportba osztani: 1. Nyelvtudomány. 2. Matematika. 3. Természettudomány. 4. Történelem.

A nyelvtudomány tárgyai az anyanyelven kívül a klasszikus nyelv(ek) és a modern nyelv(ek), nemzetiségi vidéken esetleg az illető nemzetiségi nyelv. A nyelvre alkalmazhatók a biológia tételei, hogy t. i. élő egyedekhez van kötve, folytonos és fejlődik. (Különbség az irott, holt és a tk. vagyis beszélt nyelv közt stb.). Ezt minden nyelven bebizonyíthatjuk. Ha a nyelvtanítást így egy körbe koncentrálna egységessé tesszük, a nyelvtudomány elvei szerint rendezzük el az anyagot, amelynek tanításánál egy vezető szempont fogja irányítani munkánkat: nagyobb eredményt érünk el s ha tanítványaink tudományt fognak tanulni, belátják a klasszikus nyelvek fontosságát.

Tanítványaim gyakran fordultak hozzám azzal a kéréssel, hogy egyes nyelvi jelenségeket magyarázzak meg nekik s ha kíváncsiságukat, helyesebben tudásvágyukat kielégíttem: láthatólag örültek. Így megkérdezték a Gyöngyösön és vidékén előforduló elnevezéseket, hostya, plága, máj (a szőlők elnevezése) stb. s kértek rá, hogy ismeressem meg velök a nyelvtudomány elemeit. Régi írásokat is hoztak s kérdezték, hogyan kell azokat olvasni. Ekkor megemlítettem, hogy Bánk bán-ban a Petur név helyesen Pétör-nek olvasandó. Ilyenkor rámutattam a nyelvtudomány nagy fontosságára. Ennek segítségével sok olyan kulturtörténeti tény ismerünk meg, amelyre másképp nem jutottunk volna rá. (Megemlítettem Melich J. szöfejtését Gölnicről, amelyben kimutatja, hogy a város neve tót eredetű, tehát tótok voltak a környék legrégebb lakói s nem a németek, mint eddig hittük, vagy hogy Kolozsvárnak nem Klausenburg az eredeti neve, mint a németek hirdetik stb.). Megismertettem velök röviden Szilynek a «Mágnás cím a magyarban» c. tanulmányát, hogy megértsék, miért teszi a magyar előre a címet s a tulajdonnevet: tehát Nagy Pál és nem Paulus Nagy, Paul Nagy stb. mint más nyelvekben. Rávettem őket arra is, hogy miért nem elég, ha egy nemzetnek irodalmát csak for-

adításból ismerjük. A nyelv «a lélek tükré», tehát legjobban a nyelvben jut kifejezésre egy nép, egy nemzet karaktere s ezért aki a rómaiakat jól akarja ismerni, a nyelvöket is meg kell tanulnia. Erre az eljárásra van szükségünk a klasszikus nyelvek tanításánál, ha ébren akarjuk tartani a tanulók figyelmét. Az élő nyelv hasznát hamar belátják, azt, ha a tanár egy kis életet visz be előadásába, elég szívesen tanulják, szülei meg ismerősei körében is lépten-nyomon látják egy modern nyelv ismeretének a szükségét, de a klasszikus nyelveket illetőleg ép ellenkezőleg vagyunk. Sok szülő gyermeke előtt ócsárolja, fölösleges középkori lomnak tartja, ez a társadalom nagy részének a meggyőződése s erről tudomást vesznek a tanulók is. A mai ember mindent a hasznosság, célszerűség szempontjából ítél meg. Nagyon érdeklődik az iskola kérdései iránt s bírálát tárgyává teszi azt lépten-nyomon.

De menjünk tovább s nézzük, milyen vádakkal illetik a mai közoktatást. Apáthy szerint «a természettudományok uralmának megállítására van berendezve egész társadalmunk, ellene irányul törvényeink nagyobb része és főleg egész közoktatásunk». Kemény vád de sok igaz van benne. Mindig emlékezetemben marad az, ahogy engem tanítottak. Diák kifejezéssel röviden megmondhatom: «magoltattak». Betanultuk a tankönyvet. Hogy miért szükséges egyik vagy másik tantárgy, arról soha sem esett szó. Soha sem hallottuk, hogy mi a kultúra, melyek a tényezői. Miért van szükségünk a görög, a latin nyelvre s a rómaiak irodalmára? Ha megmondják, hogy a jelen helyes megértéséhez szükséges a múlt ismerete, hogy a *fejlődés* minden fokát látnia kell annak, aki alaposan ismerni akarja a mai civilizációt, örömmel tanultunk volna. Képzeljünk el egy embert, aki nagy folyó mellett lakik, de sejtelve sincs forrásról, nem tudja, hogyan keletkezik az a nagy víz, honnan jött és hová megy s nincs aki elmagyarázza neki ezt a csodát. Ismeri a tényt, de nem érti. Így vannak ami diákjaink a latin nyelvvel: nem értik meg s nem is tudják, miért kell tanulniok. Hegedüs védelmébe vette Apáthy ellenében a latin nyelvet, de ebből a védelemből is láthatjuk, hogy a nagyközönség s a természettudósok *jógosan* támadják a mai tanítási rendszert, mert Hegedüs e szavakkal zárja be fejtegetéseit: «A latin oktatás *helyes reformja* a latin nyelv és irodalom kincseinek egész gazdagságát megnyitja az ifjú lelkek számára.» Ezeket a kincseket tehát eddig még nem nyitotta meg számukra. Akkor miért kötöttük le ifjú éveinek legnagyobb részét a latin tanulással? A nyelvet nem tudja, az irodalom kincseit nem ismeri. A mai örökös grammatizálás helyett helyesebb volna, ha a kiváló latin írók műveivel fordítások révén ismerkedne meg, ahogy megismeri a francia, olasz, angol, orosz stb.

irodalmat, mert ha az iskolából kikerül, latin írók úgy sem vesz többé a kezébe, a nyelv mai tanításmódjával a római irodalmat is meggyflöltetik vele. Siessünk tehát a reformmal s a latin oktatást emeljük tudományos színvonalra, amíg nem késő. Ma máris igen sok ellensége van a középiskolának. Hallgassunk a XX. század szellemére. Nemcsak a német, de a magyar középiskolára is vonatkozik Ostwaldnak a vádja. «Hier liegt in dem Überwuchern des Sprachunterrichtes eine geschichtlich veranlasste, sachlich *aber längst sinn- und zwecklos* gewordene Belastung der jugendlichen Entwicklung vor, deren Beseitigung um so grössere Schwierigkeiten macht, als diese Schulen von der wissenschaftlichen Beeinflussung der Pädagogik durch die Psychologie bisher nur wenig berührt worden sind. Sie erfordern vor allen Dingen eine Reform an Haupt und Gliedern, denn sie haben im Laufe der Zeit unter Führung durch *welt- und wissenschaftsfremde Philologen* zu einem solchen Schaden an unserer Kultur ausgewachsen, dass es schwer fällt, überhaupt anzugeben, was an ihnen noch gut ist.» (i. m. 182.)¹ Ugyanezt példákval bizonyítja a Grosse Männer c. művében. Ostwald művei ma «divatosak», közkézen forognak s a tanulóifjúság is olvassa. (A Modern Könyvtárban megjelent a Grosse Männer c. mű fordítása). Ostwald tehát a *nyelvtanítás túltengésében* (Überwuchern) látja a mai középiskola legnagyobb hibáját. A mai középiskolában az idő nagyobb részét nyelvek tanítására fordítjuk s mégis tanítványaink a reáltárgyakban nagyobb jártasságot tanusítanak, mint a nyelvekben, mert *más a módszer*. Reformáljuk meg tehát a nyelvoktatást s a mai *filologia mellé hozzuk be a történeti nyelvtudományt is* a gimnáziumba, mert a nyelvekben uralkodó törvényszerűséget csakis a *nyelvtörténetből* érthetjük meg. Saját nyelvünket is csak úgy ismerjük, ha végig kísérjük fejlődésének főbb pontjain. Helyesebb volna a latint felsőbb osztályban, pl. a III. kezdeni, de ha ezen nem változtathatunk, se baj, változtassuk meg a módszert. A nyelvtanítást így képzelem. Mindjárt a legelső latin órán elmagyarázzuk tanítványainknak, hogy kik voltak a rómaiak, milyen nyelven beszéltek s miért kell nekünk ezt a nyelvet ismerni. Mert sokat vettünk át tőlük, az ő kulturájukból. Kulturánk gyökérszálai lenyúlnak egész odáig, sőt még messzebbre is s ha érteni akarjuk a jelent, le kell szállani a múltba. Úgy járunk el, mint a természet-tudós, aki a fa életét tanulmányozza. A gyökérnél kezdi s rájön, hogy a fa gyökerei által táplálkozik, az az alap, de táplálékot szív magába.

¹ J. G. Sprengel: Die neuere deutsche Dichtung in der Schule c. művében (ism. I. Magy. Pæd. 2.) Ostwald álláspontjára helyezkedve szintén a latiniskolában látja a kulturális elmaradottság okait.

a levegőből is. Ami kulturánk alapja a messze múltban gyökerezik, onnan nőtt ki fája s később is fejlődése folyamán mindig szívott magába s így alakult azzá, ami most. (Igen sok alkalmas hasonlattal lehet ezt megvilágítani.) Ezután megismertetjük azokat a szavakat, amelyeket nyelvünk a latinból vett át (hónapok nevei, iskolai élet, vallás, egyház, tudomány, művészet elnevezései, földrajzi nevek stb.). S csak amikor tanítványaim belátják, hogy a latin nyelv ismerete szükséges, térünk át a nyelv tanítására. I. II. osztályban lehetőleg direkt módszer szerint, körülbelől olyan formában, mint azt Fodor-Székely Liber Sexti-jében látjuk s a III. osztálytól kezdve már egy kis történeti nyelvtudományt nyújtunk tanítványainknak, még pedig kezdjük a magyarnál körülbelől olyan mederben, mint azt Kornis i. m. 16. o. fejtegeti s ettől kezdve a magyar nyelv tanítása végig filozófiai legyen, a latin pedig az V. o. Az V. osztálynál kezdetét veszi az alaktan és a mondatrendszeres ismétlése s ezt már a történeti nyelvtudomány módszerei szerint végezzük, hogy tanítványaink érdeklődését ébren tartsuk s hogy tudományt nyújtsunk nekik. Itt-ott egybevetjük a némettel (esetleg göröggel). Ez érdekelné a tanulókat, szélesítené látókörüket és az összehasonlítás folytán jobban látnák az egyezéseket és különbségeket az egyes nyelveknél, jobban értenék a nyelv geniusát, szellemét. Természetesen ezt csak az ú. n. nyelvtani órán. Az írók olvastatása külön órákon történnék, æsthetikai, művelődéstörténeti, irodalmi stb. fejtegetésekkel kapcsolatosan, de minden nyelvtani elemzés nélkül. Saját tapasztalatomból tudom, hogy a tanulókat a nyelvtörténet igen érdekli. A VI. osztályban észrevettem, hogy a tanulók nehezen ismétlik a mondatant. Hamar belefáradnak; megunják. Ekkor támadt az a gondolatom, hogy — bár csak cum grano salis — de mégis egy kis történeti és összehasonlító elemet is keverjek bele. Ekkor figyeltek s arra kértek, hogy amit eddig tanultak, ismételjük át még egyszer «oknyómozólag», mint mondották. Kissé nehéz volna, ilyen magyarnyelvű könyvünk nincs, meg a tantervünk sem engedi meg az ilyen kísérleteket, de azért az érdekesebb latinnyelvi jelenséget elmagyaráztam, amint azt Delbrück, Brugmann, Meillet, Schmalz stb. műveiben találtam s ahol lehetett, vonatkozásba hoztam a némettel s a magyarral. Beszéltem az *esetek* eredeti jelentéséről, jelentésváltozásáról s több helyütt rámutattam, hogy milyen lélektani okok vitték rá az embert, hogy ezt és ezt a gondolatot ilyen formában fejezze ki. Pl. a latin genitivus partitivusnál, hogy az ember a testet s a testrészeket az ember birtokául fogta föl s úgy fejezte ki, mintha birtokviszony volna, ennek analogiájára azután az egész és a rész közötti viszonyt is birtokviszonynak vette. Genitivusban áll tehát az az egész, amelyből egy részt elveszünk.

Tovább haladva igyekeztünk az egész genitivusról szóló mondattan; részt egy egységes szempont alá vonni s ez a genitivus possessivus volt. Ez alá vontuk a gen. qualitativist is, t. i. adolog és a tulajdonsága közötti viszonyt. Természetesen a tanulóknak megmondjuk, hogy mi a hypothezis, s mi a törvény, nehogy félreértsenek.

A legjobban szeretik azt, ha ők maguk gyűjtik össze a példákat. Itt először magyar példákat veszek. Pl. Meg akarom értetni a genitivus, objectivus és a gen. subjectivust. A birtokszó számos esetben cselekvést fejez ki s ilyenkor a birtokos ennek a cselekvésnek vagy alanya vagy tárgya. A madár éneke = a madár énekel, de: a levél írása = a levelet írják. Ezután a tanulók sok — lehetőleg költői — példát gyűjtenek. Egyedül hallgatom tenger mormolását, futó szél zúgását. Hallom indulóját költöző madárnak stb. Amikor jól megértették, átismételjük, amit már az alsó osztályokban tanultak. Nem akarok itt részletes fejtegetésekbe bocsátkozni az eljárást illetőleg, csupán az érdeklődők figyelmét szeretném fölhívni a nyelvtudomány nagy fontosságára s a filológiai oktatás egyoldalúságára, ép azért nem folytatom ezt tovább. Akik a részletek iránt érdeklődnek, tanulmányozzák át Brugmannak a Griechische Grammatik c. művét. (Ivan Müller: Handbuch stb.). Az örökös gramatizálás helyett tanítunk a nyelvtudomány módszere szerint. A modern nyelvtudomány különösen két dolgot tart szem előtt: a történetit és az ætiologiait; a nyelv fejlődik, van tehát története, de a fejlődésének okai, törvényei is vannak, amelyek ismerete nélkül a nyelv szellemébe nem hatolhatunk be. Ezt a két mozzanatot be kell vinni a gimnáziumi nyelvoktatásba is: egyszóval filozófiai oktatást nyújtunk, még pedig olyan értelemben, mint azt Brugmann Der Gymnasialunterricht stb. c. értekezésében kifejtette. Reméljük, hogy a bizottság, amely a latin-nyelvi oktatás reformjával fog foglalkozni, megtalálja a módot a két irány — filológia és nyelvtudomány — összeegyeztetésére s a tapasztalat megcáfolja majd Ostwaldnak azt az állítását, hogy a nyelvnek nincs logikai képző hatása.

(Gyöngyös.)

Dr. BONKÁLO SÁNDOR.